

države, naroda) do versko motiviranega ekstremizma. Zadnje poglavje tretjega dela (in celotne monografije) je posvečeno vlogi religije v poljski in v ameriški politiki; pri tem so ameriške verske organizacije primarno politični deležniki, medtem ko je poljska katoliška Cerkev deležnik veta (145).

To delo je pomembno tudi za slovenski prostor in za preučevalce vloge religije/verskih skupnosti v slovenski politiki, predvsem z vidika teoretične podlage za takšno preučevanje, pa tudi za primerjalno analizo z drugimi državami.

Klemen Kocjančič

‘Abd al-Ġabbār al-Niffarī. *Knjiga mističnih postajališč in nagovorov*. Prevedel in spremno besedo napisal Raid al-Daghistani. 128 str. Ljubljana: Kud Logos, 2020. ISBN 978-961-7096-72-2

V slovenščini smo pred nedavnim dobili na voljo prevod izbranih sentenc iz dveh spisov muslimanskega mistika 10. stoletja po Kr., ‘Abd al-Ġabbārja al-Niffarīja. Sentence je izbral in prevedel Raid al-Daghistani, islamolog, ki deluje na Centru za islamsko teologijo Univerze v Münstru. Spisa *Knjiga [mističnih] postajališč* (*Kitāb al-mawāqif*) in *Knjiga [mističnih] nagovorov* (*Kitāb al-muḥāṭabāt*) sta edini ohranjeni al-Niffarījevi deli. al-Daghistani ju je prevajal po kritični izdaji britanskega orientalista Arthurja Johna Arberryja iz leta 1935. Prevodu je dodal spremno besedo, v kateri postavi al-Niffarīja v kontekst zgodovine sufizma in oriše temeljne značilnosti al-Niffarījeve misli. Kakor pove na koncu spremne besede (2020, 121), je slovenščina šele peti jezik, v katerega sta ta spisa prevedena. Prevod je opremljen s sprotnimi opombami, ki razlagajo nekatere temeljne pojme sufizma. H knjigi je priložen tudi priložni slovarček, v katerem prevajalec razloži, kako je prevajal posamezne arabske pojme. Knjigo je založila založba KUD Logos, pri kateri je al-Daghistani leta

2014 izdal prevod al-Ġazālījevega dela *Rešitelj iz zablode* (*al-Munqid min al-ḍalāl*).

Spis *Knjiga [mističnih] postajališč* (*Kitāb al-mawāqif*) je sestavljen iz 88 literarnih enot, ki so poimenovana postajališča (*mawqif*, mn. *mawāqif*). Beseda *mawqif* je toponim (arab. *ism makān*) glagola *waqafa* in označuje prostor oziroma kraj, kjer nekdo stoji ali se zaustavi. Posamezna poglavja oziroma postajališča se začno s formulo »postavil me je v« (*awqafanī fi*), s katero al-Niffarī takoj na začetku pove, da je Bog tisti, ki ga postavi na neko določeno postajališče. Vsako od postajališč osvetli enega od vidikov življenja mistika. Da prikažemo le zgled: 57. postajališče nosi naslov »postajališče src mističnih spoznavalcev« (*mawqif qulūb al-‘arīfin*). V njem al-Niffarī oziroma Bog razloži, kakšno mora biti srce spoznavalca. Pri tem uporabi dva temeljna pojma sufizma – ‚srce‘ (*qalb*) in ‚[mistično] spoznanje‘ (*ma‘rifa*) – in ponudi svoj odgovor na to, kako sta oba pojma medsebojno povezana. Srce je namreč v sufizmu podobno kakor v biblični tradiciji glavni epistemološki organ, resnično spoznanje pa izhaja iz stanja, v katerem je mistikovo srce. Vendar je razumevanje poglavij vse prej kakor lahka naloga, saj al-Niffarī uporablja zelo enigmatičen jezik. Razu-

mevanje nam prevajalec na kar nekaj mestih olajša z opombami, ki osvetlijo nekatere temeljne pojme sufizma.

Osrednje mesto v prevodu ima prevod osmega postajališča: »Postajališče svetega stojišča« (*mawqif al-waqfa*). al-Daghistani v spremni besedi razloži centralni pomen tega poglavja za celoten spis (2020, 117–120). Beseda *waqfa* je že etimološko povezana z besedo *mawqif*. Označuje akt stóje oziroma dejavnost, ki jo opravlja stoječi. al-Daghistani se odloči za prevod ‚stojišče‘, to besedo pa bi lahko prevedli tudi z glagolnikom ‚stója‘. Stója oz. stojišče al-Niffarīju pomeni eksistencialno zadržanje, ki prek resničnega spoznanja (*maʿrifa*) vodi do resničnega védenja (*ʿilm*) (20 [8,75]), centralnega pojma islamskih znanosti (*ʿulūm*). Stója je steber (*ʿamūd*) (19 [8,59]) resničnega vedenja in nemogoče je neposredno preiti od védenja do stóje (21 [8,86]). al-Niffarī jasno pove, da je stója več od vedenja, saj »stója zaobsega vso vednost, toda vednost ne zaobsega stóje« (17 [8,18]), stoječi pa »presega spoznanje tako, kot presega mišljenje« (21 [8,84]). Za al-Niffarīja je stója eksistencialno zadržanje, ki ima resda za posledico mistično spoznanje in vednost, ampak se ne omejuje samo na to. Sveto stojišče oz. sveta stója je vir vednosti in obenem tudi izpolnitev vednosti. Tisti, ki stoji v stóji, je en sam, saj se mistično združi z Bogom, medtem ko je spoznavajoči še vedno ‚ujet‘ v pojavni svet in v razmerje spoznano-spoznavaajoči (20 [8,67]).

Pojem stóje je pri al-Niffarīju osrednjega pomena, saj tvori formo vseh drugih postajališč (*mawāqif*). V vseh 88 postajališčih je namreč stoječi od Boga postavljen (*awfaqa*) v specifični način stóje, iz katere izhaja spoznanje, ki se na-

zadnje kaže v besedilu al-Niffarījeve knjige. Toda sama stója je veliko več od spoznanja, saj stoječi na koncu ponikne v Bogu. Če poznamo (*naʿrifu*) o samem al-Niffarīju sila malo, je to nujno potrebno interpretirati skozi njegovo misel, ki vodi k »odpostajanju v Bogu« (*fanāʾ fī-l-llāh*) ter s tem k »obstajanju po Bogu« (*baqāʾ fī-l-llāh*) (al-Daghistani 2020, 118).

Prevodu izbranih sentenc iz spisa *Kitāb al-mawāqif* al-Daghistani doda še sentence iz spisa *Kitāb al-muḥāṭabāt*. Tudi v tem spisu je osrednji subjekt, ki daje nagovore, Bog sam. Namenjeni so poslušalcu, ki si želi mističnega združenja z Bogom: sufiju. Tudi za ta spis sta značilni izredna miselna prodornost in preudarnost s katerima al-Niffarī vodi sufijskega vajenca do mističnega zrenja (2020, 103 [51,6]).

K prevodoma obeh spisov je dodana spremna beseda, v kateri al-Daghistani predstavi nekatere temeljne značilnosti al-Niffarījeve misli in ga umesti v širši kontekst sufizma. Pri tem obsežno navaja relevantno strokovno literaturo. K spremni besedi je dodan tudi slovarček, v katerem al-Daghistani razloži, kako je prevajal nekatere temeljne pojme sufizma. Slovarček je še posebno koristen, saj je za sufijske tekste značilno, da ustaljenim arabskim izrazom in besedam pripisujejo popolnoma svojske pomenne.

Knjiga je med drugim dobrodošla v slovenskem intelektualnem prostoru predvsem iz dveh razlogov. Prvi je povezan s poznavanjem islama in islamske tradicije, saj imamo kljub dejstvu, da sufizem doživlja neko določeno mero naklonjenosti zaradi svoje globoke duhovnosti, resnici na ljubo na voljo bore malo prevodov primarnih virov, ki bi omogočili boljše poznavanje sufizma in

islamske tradicije. Za dober pokaz tega, o čem govorim, je dovolj samo pogledati al-Daghistanijevo opombo na strani 107, ki našteje nekatera dela zgodnjega, formativnega obdobja sufizma. Bolj poglobljeno poznavanje te tradicije hitro privede k spoznanju, da je islam skoraj nemogoče razumeti brez dobrega poznavanja sufizma, saj so bili veliki muslimanski učenjaki pogostokrat člani sufističnih redov (*ṭariqa*). Sufizem je namreč sčasoma postal splošno razširjen fenomen v islamski družbi. Ni iz trte zvita teorija, da je celo Ibn Taymiyya, eden največjih ḥanbalitskih teologov, pripadal enemu od sufijskih redov, natančneje redu *Qādiriyya* (Makdisi 1974). Seveda to po drugi strani pomeni, da je sufizem mogoče razumeti samo, če ga razumemo kot islamski fenomen. Krščanski ali kak drug (npr. „newagevski“) sufizem ne more obstajati, pa naj bodo vzporednice in vplivi še tako številni. Prevod, ki smo ga dobili, je zatorej nedvomno dobrodošla pridobitev pri poznavanju islamske tradicije kot celote tako za muslimane kakor tudi za druge preučevalce islama.

Drugi razlog, zakaj je knjiga dobrodošla v slovenskem intelektualnem prostoru, se omejuje na krščansko bralstvo. Pomembno je dejstvo, da sta dobra seznanjenost z drugimi religioznimi tradicijami in pozitivno vrednotenje teh tradicij temeljnega pomena za današnjo krščansko teologijo. Zgodovinsko gledano, ne bi bilo pretirano reči, da je preučevanje sufizma pomembno vplivalo na teološko klimo drugega vatikanskega koncila. Ključno je bilo predvsem delo francoskega orientalista Louisa Massignona, avtorja še vedno nepresežene študije v štirih zvezkih o sufiju al-Ḥallāḡu. Massignon – ki se je v katoliško

krščanstvo spreobrnil oziroma ponovno vrnil ob študiju islamske tradicije in je pozneje postal celo diakon melkitske Cerkve – je vplival tako na nekatero sestavljavce okrožnice Nostra aetate (npr. na Georgea Anawatija in na Roberta Casparja) kakor na druge pomembne teologe drugega vatikanskega koncila. Morja velja med njimi izpostaviti Henryja de Lubaca, ki al-Ḥallāḡa v Massignonom prevodu med drugim citira v svoji knjigi *Na poteh k Bogu* (*Sur les chemins de Dieu*) (2017, 15). Pozitivno vrednotenje drugih religioznih tradicij pri teh mislecih ni izhajalo iz lažnega eklekticizma, ampak je bistvo tega zadržanja zupanje v dobrost stvarstva, ki se je razodela in izhaja iz univerzalnega in zadoštnega odrešenjskega dela Jezusa Kristusa. Tudi slovenska krščanska teologija bo lahko od sedaj dalje prisluhnila hrepenenju in izredni duhovni globini muslimanskega mistika al-Niffarīja, ki ji naj bo v izziv in spodbudo pri razumevanju sveta in zgodovine.

al-Daghistani je opravil odlično delo pri prevodu in pisanju spremne besede. Slovenskemu bralcu mu je uspelo dobro predstaviti misel in odpostajanje (*fanā'*) 'Abd al-Ḡabbārja al-Niffarīja. Pri tem je z obsežnimi biografskimi opombami v spremni besedi pokazal tudi zelo dobro poznavanje sodobne sekundarne literature o al-Niffarīju in o sufizmu nasploh. Za to mu je treba čestitati. Pokazal je, da je kos prevajanju izredno zahtevnega al-Niffarījevega miselnega toka, o katerem sodobni sirske pesnik in mislec Adūnīs pravi, da je »kakor da bi bil jezik gibanje biti (*ḥarakat al-kā'in*), ki se razpusti v govorjenje, glasove in tišine« (1995, 191–192). Naj za na konec besedo prepustimo prav njemu, ki o al-Niffarīju v odlični študiji *Sufizem in sur-*

realizem (*al-Šūfiyya wa-l-sūriyāliyya*) med drugim zapiše te besede:

»Temeljna značilnost al-Niffarījevih tekstov je preseganje poimenovanj (*asmā'*), dokazov, pomenov, oblik, itd., ki se jih je posluževalo njemu predhodno pisanje (*kitāba*), da bi ponazorilo resničnosti (*ašyā'*) oz. to, kar je poimenovano. Al-Niffarī piše na skrivnosten način, ki se ga prej niso posluževali. Resničnosti osvobodi njihove preteklosti,

njihovih prejšnjih besed in ustaljenih načinov njihovega izražanja, ter jih postavi v drugo obliko, tako da jih izrazi z novimi poimenovanji. Pisanje je tukaj spreminjanje (*tağyīr*); prenavlja namreč resničnosti, s tem, ko prenovi njihove oblike in povezave, ter prenavlja jezik sam, s tem, ko uvaja (*tunši'*) nove povezave med besedo in besedo ter med besedami in resničnostmi.« (1995, 186)

Aljaž Krajnc

Reference

Adūnīs. 1995. *al-Šūfiyya wa-l-sūriyāliyya*. Bejrut: Dār al-Sāqī. Angleški prevod: 2005. *Sufism and Surrealism*. London: Saqī Books.

al-Daghistani, Raid. 2020. Spremnna beseda. V: Al-Niffarī 2020, 107–121.

Henry de Lubac. 2017. *Na poteh k Bogu*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Makdisi, George. 1974. Ibn Taymīya: A Šūfi of the Qādirīyya Order. *American Journal of Arabic Studies* 1:118–129.

al-Niffarī, 'Abd al-Ġabbār. 2020. *Knjiga mističnih postajališč in nagovorov*. Ljubljana: KUD Logos.

Marcin Godawa in Bojan Žalec, ur. *Image and Man – Correlations*. Krakow: Pontifical University of John Paul II, 2020. 125 str. ISBN: 978-83-7438-679-1

Znanstvena monografija *Image and Man – Correlations* je rezultat internacionalnega sodelovanja med slovenskimi in poljskimi akademiki. Obravnavani monografiji daje dodatno vrednost raznolik izbor avtorjev prispevkov, ki vsak s svojega področja osvetlijo pojem »podob«. Kakor povesta urednika v kratkem uvodu na začetku monografije, želi delo prispevati k boljšemu razumevanju in evalvaciji različnih oblik podob v naših življenjih. Znanstveni članki nam postrežejo z interdisciplinarnim pogledom na razkrivanje podob, pri tem pa so v ospredju antropološki, teološki, filozofski, izobraževalni in psihološki vidik.

Prezreti ne smemo niti vrednosti primesi umetnostne zgodovine, religiologije in estetike.

V znanstveni monografiji najdemo devet člankov osmih avtorjev. Avtor dveh člankov je Bojan Žalec, ki v prvem prispevku predstavi Kierkegaardov pogled na Boga. Pri tem se še posebej ustavi pri njegovem delu *Works of Love* (1847), pri katerem je jasno izražena filozofova težnja po etiki ljubezni. Žalec prepozna v Kierkegaardovi etiki ljubezni, ki temelji na svetopisemski zapovedi zlatega pravila, najpravičnejši način, prek katerega človek lahko postane tista podoba, za katero je bil ustvarjen.

V drugem prispevku (zadnji v monografiji) Žalec spregovori o islamofobiji, ki v prvi vrsti meče slabo luč na celotni islam in na vse muslimane in je kot takšna hkrati zaviralica graditve interkul-